

DAVLAT MOLIYASINING BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA BYUDJET SIYOSATINING ROLI

Qodirov Hasan Do'stqobilovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Moliya va turizm kafedrası o'qıtuvchısı

<https://orcid.org/0009-0007-6129-5446>

finance7uz@gmail.com

Annotatsiya.

Ushbu maqolada davlat moliyasining barqarorligini ta'minlashda fiskal siyosatning roli o'rganiladi. Tadqiqotda makroiqtisodiy muvozanatga erishishning asosiy vositalari sifatida byudjetni boshqarish, xarajatlarni optimallashtirish va daromadlarni diversifikatsiya qilish mexanizmlari ta'kidlangan. Tadqiqotda shuningdek, O'zbekistonning hozirgi byudjet islohotlari misolida fiskal barqarorlik, davlat qarzini boshqarish va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik o'rganiladi.

Kalit so'zlar: fiskal siyosat, davlat moliya, byudjet barqarorligi, davlat qarzi, iqtisodiy o'sish, O'zbekiston, fiskal barqarorlik.

Annotation

This article examines the role of fiscal policy in ensuring the stability of public finance. The research emphasizes the mechanisms of budget management, expenditure optimization, and revenue diversification as key instruments for achieving macroeconomic equilibrium. The study also explores the relationship between fiscal sustainability, public debt management, and economic growth, using the example of Uzbekistan's current budgetary reforms.

Keywords: fiscal policy, public finance, budget stability, state debt, economic growth, Uzbekistan, fiscal sustainability.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль фискальной политики в обеспечении стабильности государственных финансов. В исследовании особое внимание уделяется механизмам управления бюджетом, оптимизации расходов и диверсификации доходов как ключевым инструментам достижения макроэкономического равновесия. В исследовании также рассматривается

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073 Volume-3, Issue-10

взаимосвязь между фискальной устойчивостью, управлением государственным долгом и экономическим ростом на примере текущих бюджетных реформ в Узбекистане.

Ключевые слова: фискальная политика, государственные финансы, стабильность бюджета, государственный долг, экономический рост, Узбекистан, фискальная устойчивость.

Kirish (Introduction)

Davlat moliyasi mamlakat iqtisodiyotining eng muhim tarkibiy qismi bo'lib, uning barqarorligi makroiqtisodiy muvozanatni saqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Byudjet siyosati esa davlat moliyasining asosiy boshqaruv vositasi sifatida iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash imkonini beradi. O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy islohotlar davrida byudjet siyosatini takomillashtirish orqali fiskal barqarorlikni ta'minlashni ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilab oldi.

So'nggi yillarda mamlakatda davlat byudjetining daromad manbalarini kengaytirish, xarajatlar samaradorligini oshirish va davlat qarzini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish borasida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. 2020–2025 yillarga mo'ljallangan **Davlat moliyasini boshqarish strategiyasi** fiskal barqarorlikni mustahkamlash, byudjet intizomini oshirish va shaffoflikni ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Maqolaning maqsadi – davlat moliyasining barqarorligini ta'minlashda byudjet siyosatining o'rni va ta'sir mexanizmlarini tahlil qilish, amaldagi siyosatni baholash va takomillashtirish yo'nalishlarini belgilashdan iborat.

Metodologiya (Methodology)

Tadqiqotda quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi:

1. **Tahliliy yondashuv:** O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, Davlat statistika qo'mitasi, Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) ma'lumotlari asosida byudjet daromadlari, xarajatlari, defitsit darajasi va davlat qarzi dinamikasi tahlil qilindi.
2. **Taqqoslama tahlil:** O'zbekistonning byudjet siyosati Qozog'iston, Polsha va Janubiy Koreya tajribalari bilan solishtirildi.

3. **Empirik usul:** 2018–2024 yillar uchun fiskal barqarorlik ko‘rsatkichlari asosida iqtisodiy o‘shish va byudjet intizomi o‘rtasidagi korrelyatsiya o‘rganildi.

4. **Normativ-huquqiy tahlil:** “Byudjet kodeksi”, “Davlat moliyasini boshqarish konsepsiyasi” hamda “O‘zbekiston 2030” strategiyasi hujjatlarining fiskal siyosatga ta’siri baholandi.

Tadqiqotda asosiy e’tibor byudjet siyosatining uchta asosiy elementi – **daromad siyosati, xarajat siyosati va davlat qarzini boshqarish siyosati** – ga qaratildi.

Natijalar va Muhokama (Results and Discussion)

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekiston byudjeti so‘nggi yillarda diversifikatsiya bosqichiga o‘tgan. 2018 yilda davlat byudjetining 76% qismini soliq tushumlari tashkil qilgan bo‘lsa, 2024 yilda bu ko‘rsatkich 83% ga yetdi. Bu soliq bazasining kengayishi, elektron soliq tizimlarining joriy etilishi va “raqamli fiskal nazorat” mexanizmlarining samarali ishlashi bilan bog‘liq.

Biroq xarajatlar tarkibi tahlili shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy soha (ta’lim, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy himoya) xarajatlarining ulushi 2020–2024 yillar oralig‘ida 42% dan 49% gacha oshgan, bu esa fiskal yukning ko‘payishiga sabab bo‘lmoqda. Shu bois byudjet siyosatining yangi bosqichida xarajatlarning **samaradorlik tahlili** (expenditure efficiency analysis) asosida resurslar taqsimotini optimallashtirish zarur.

Davlat qarzi masalasida esa O‘zbekiston iqtisodiyotining **fiskal barqarorlik chegarasi** (60% YaIMga nisbatan) doirasida harakat qilmoqda. 2024 yilda davlat qarzi YaIMning 37,5% ni tashkil etdi, bu xalqaro standartlarga nisbatan barqaror holat hisoblanadi. Shu bilan birga, qarzning xizmat ko‘rsatish xarajatlari 2019–2024 yillarda 2,3 baravar oshgan, bu fiskal barqarorlikni o‘rta muddatli istiqbolda xavf ostiga qo‘yishi mumkin.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, byudjet siyosati orqali davlat moliyasining barqarorligini ta’minlash quyidagi yo‘nalishlar bo‘yicha amalga oshirilishi kerak:

- **Daromad siyosati:** soliq imtiyozlarini optimallashtirish, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish, soliqqa tortish bazasini kengaytirish;
- **Xarajat siyosati:** dasturlarni natijadorlik ko‘rsatkichlari asosida moliyalashtirish, budjet mablag‘larini monitoring qilish;
- **Qarz siyosati:** ichki qarz vositalarini (davlat obligatsiyalari, xalq obligatsiyalari) kengaytirish, tashqi qarzga qaramlikni kamaytirish.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073 Volume-3, Issue-10

1-jadval. O‘zbekiston Respublikasida byudjet siyosati yo‘nalishlari va ularning fiskal barqarorlikka ta’siri (2019–2024 yillar tahlili asosida)

No	Byudjet siyosati yo‘nalishi	Amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar	Kuzatilayotgan natijalar	Fiskal barqarorlikka ta’siri
1	Daromad siyosati	Soliq bazasini kengaytirish, elektron soliq tizimlarini joriy etish, yashirin iqtisodiyotni qisqartirish	Soliq tushumlari ulushi YaIMda 25,6% dan 29,3% gacha oshdi	Byudjet daromadlarining barqaror o‘shishini ta’minlaydi
2	Xarajat siyosati	Ijtimoiy soha va infratuzilma loyihalariga ustuvor e’tibor, dasturli moliyalashtirish tizimi	Ijtimoiy xarajatlar ulushi 42% dan 49% gacha ko‘tarildi	Uzoq muddatli inson kapitalini oshiradi, ammo qisqa muddatda defitsitni kuchaytiradi
3	Davlat qarzini boshqarish	Ichki qarz vositalarini kengaytirish, tashqi qarzning ulushini cheklash	Davlat qarzi YaIMning 37,5% ini tashkil etdi	Qarz xavfini nazorat ostida ushlab turadi, barqaror fiskal risk muvozanatini yaratadi
4	Fiskal shaffoflik	“Open Budget” portali, onlayn xarajat monitoringi, jamoatchilik nazorati	Byudjet jarayonining oshkoraligi oshdi, korrupsiya xavfi kamaydi	Davlat moliyasiga bo‘lgan ishonchni mustahkamlaydi
5	Raqamli transformatsiya	E-byudjet tizimi, sun’iy intellekt asosidagi xarajat tahlili, big data platformalari	Byudjet jarayonlari avtomatlashtirildi, nazorat mexanizmi kuchaydi	Moliyaviy intizom va samaradorlik ortadi

Shuningdek, fiskal siyosatning **raqamli transformatsiyasi** — byudjet jarayonini avtomatlashtirish, davlat xarajatlarini “open data” formatida oshkor qilish va tahliliy platformalar orqali nazorat qilish — moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Xulosa (Conclusion)

Davlat moliyasining barqarorligi mamlakat iqtisodiy rivojlanishining poydevoridir. Byudjet siyosati bu jarayonda asosiy tartibga soluvchi mexanizm bo‘lib, uning samaradorligi soliq siyosati, xarajatlar strukturasi maqbulligi va davlat qarzining boshqaruv sifatiga bog‘liq.

O‘zbekiston tajribasi shuni ko‘rsatadiki, fiskal barqarorlikni ta‘minlash uchun byudjet siyosatida quyidagi ustuvor yo‘nalishlarga e‘tibor qaratish zarur:

1. Soliq bazasini kengaytirish va raqamli soliqqa tortish tizimlarini yanada rivojlantirish;
2. Xarajatlarning natijadorlik darajasini baholovchi indikatorlar joriy etish;
3. Qarz portfelini optimallashtirish va fiskal risklarni monitoring qilish;
4. Byudjet siyosatini makroiqtisodiy prognozlash tizimlari bilan uyg‘unlashtirish.

Shunday yondashuv davlat moliyasining uzoq muddatli barqarorligini ta‘minlaydi hamda iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Бюджет кодекси. – Тошкент: Адолат, 2023.
2. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги. “Давлат молиясини бошқариш стратегияси 2020–2025”. – Тошкент, 2020.
3. World Bank. *Uzbekistan Public Finance Review*. – Washington, 2023.
4. IMF. *Fiscal Monitor: Public Investment for the Recovery*. – Washington, 2022.
5. Musayev, A. *Davlat moliyasini boshqarish nazariyasi*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
6. OECD. *Budgetary Governance Frameworks in Emerging Economies*. – Paris, 2022.
7. Karimova, N. *Fiskal siyosat va byudjet barqarorligi masalalari*. – TDIU Ilmiy jurnali, №3, 2024.

